

*Współczesne stosunki wietnamsko-amerykańskie
w kontekście liberalnej szkoły badawczej*

MAŁGORZATA PIETRASIAK

Odniesienia teoretyczne

Zasadniczym celem niniejszego artykułu jest wykazanie, że teorie neoliberalne mogą stanowić właściwą podstawę do analizy współczesnych stosunków amerykańsko-wietnamskich. To stwierdzenie może być obarczone pewnym ryzykiem, bo oto analiza dotyczyć będzie największych do niedawna wrogów, a dodatkowo te współczesne relacje muszą uwzględniać szeroki kontekst regionalnych sporów, kontrastów rozwojowych, istniejących i podgrzewanych nacjonalizmów. To z kolei wydaje się pozostawać w głębokiej sprzeczności z teorią nawiązującą do idealistycznych wzorów budowy porządku międzynarodowego. Pojawia się zatem pewna wątpliwość, czy zastosowanie innych paradygmatów badawczych przy opisie tych samych faktów politycznych doprowadzi nas do różnych wniosków? Poniekąd zastosowanie tego czy innego paradygmatu badawczego zależy od okresu historycznego, którego badania się podejmujemy, ale również od spojrzenia autora i jego refleksji naukowej. Stąd dyskusje międzyparadygmatyczne i wątpliwości, które nasuwają się co do możliwości korzystania z jednego paradygmatu badawczego.

Teorie neoliberalne trudno uznać za jednolitą wykładnię podejścia do stosunków międzynarodowych. Australijski badacz J.L. Richardson stwierdza, że liberalizm nie jest jednolitą filozofią i zawsze występowały na jej gruncie napięcia między ideami a wartościami, które legły u podstaw liberalnej tradycji¹. Według niego liberalizm może być przydatny do badań nie jako paradygmat, ale pewne ramy badawcze, określone spojrzenie na stosunki międzynarodowe, wolne od realistycznych uprzedzeń². Historycznie neoliberalizm czerpał inspirację z tzw. liberalnego porządku świata budowanego na przełomie XIX i XX w., którego gorącym orędownikiem był na przykład Friedrich August von Hayek, przeciwnik interwencjonizmu państwowego i zwolennik liberalnej polityki gospodarczej³. Ten sposób spojrzenia na budowę państwa w relacjach międzynarodowych z powodzeniem opisuje procesy rozwoju demokracji w państwach rozwijających się i sposób znalezienia miejsca w globalnym kapitalizmie⁴.

Pietrasiak W przypadku Wietnamu i polityki modernizacji doi moi, również jest właściwym punktem odniesienia teoretycznego.

Teorie neoliberalne w stosunkach międzynarodowych czerpią również inspirację z klasycznego nurtu idealistycznego, którego orędownikiem był Thomas Woodrow Wilson. Powstałe w opozycji do neorealistycznych koncepcji zwracają uwagę na inne niekoniecznie ukierunkowane na egoistyczne interesy poszczególnych państw i militarne środki ich osiągnięcia. Głoszą one, że raczej warto żyć w pokoju niż prowadzić wyniszczające wojny, warto budować dobre prawo międzynarodowe i je stosować w praktyce, rozwiązywać spory na drodze negocjacji, warto współpracować gospodarczo politycznie niż izolować się i działać w pojedynkę, warto iść na kompromis w imię pokoju i budowy dobrobytu. Te idee legły u podstaw najbardziej znanych i przywoływanych w badaniach międzynarodowych współczesnych liberalnych koncepcji np. kompleksowej współzależności Josepha Nye'a i R. Keohane⁵. Autorzy zwracają uwagę na różnorodność powiązań i spraw, które muszą być przez państwa rozwiązywane, różnorodność podmiotów, które angażują się w stosunki międzynarodowe i wzrost pozamilitarnych środków rozstrzygania sporów. Rozwinięcie koncepcji siły miękkiej (*soft power*), w odróżnieniu od jej przeciwieństwa siły twardej (*hard power*) została opisana w książce Nye'a i na stałe wpisała się w sposób postrzegania budowy stosunków między państwami i zachęcała do realizacji polityki zagranicznej poprzez pokazywanie własnej atrakcyjności, a nie stosowania gróźb i straszenia⁶. Zdecydowanie te elementy teorii pomogą wyjaśnić doprowadzenie przez Wietnam i Stanu Zjednoczone do otwarcia nowego etapu stosunków ich wzajemnych stosunkach.

W duchu liberalnym wypowiadał się również Harold Bull, który pisał o nowym systemie międzynarodowym nazwanym przez niego „społeczeństwo państw” (*society of states*). Ten sposób spojrzenia na stosunki międzynarodowe legł u podstaw pluralizmu, który obok państwowych zakładał również zwiększającą się rolę niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych⁷.

Wreszcie przydatnym dla analizy nowego etapu stosunków amerykańsko-wietnamskich jest liberalizm instytucjonalny. Andrew Moravchik jeden z twórców tego nurtu badawczego wykorzystał go do badania problematyki UE, ale nie tylko – ta teoria posłużyła mu do interpretacji polityki bezpieczeństwa w Azji Północno-Wschodniej⁸. Spojrzenie Moravchika na region – zróżnicowany, pełen sprzeczności, nierozwiązanych potencjalnych konfliktów sprawia, że zarówno on, jak i wielu innych badaczy zadaje sobie fundamentalne pytanie o źródła konfliktów i współpracy oraz perspektywy pokoju i stabilności. W tym kontekście pojawiają się pytania pomocnicze o rolę

Chin, możliwość odgrywania przez to państwo konstruktywnej roli i zdolność regionu do rywalizacji. Druga grupa pytań to pytania o kulturę polityczną interesy grup, wartości, politykę historyczną, nacjonalizmy w Chinach, Korei czy Japonii. Wreszcie trzecia grupa pytań to pytania o zależność między polityką, gospodarką a bezpieczeństwem, interakcje między strategiczną współpracą a konfliktem regionalnym. Moravchik zwraca uwagę, że na region można spojrzeć zarówno z punktu widzenia realistycznej teorii, jak i liberalnej.

Zatem biorąc pod uwagę wymienione idee mieszczące się w szerokim pojęciu teorii liberalnych, spróbuję spojrzeć na współczesne relacje wietnamsko-amerykańskie z punktu widzenia wiarygodnego ich wytłumaczenia i pokazania złożoności ich otoczenia międzynarodowego. W artykule znajdują się odniesienia do przywołanych opinii, między innymi cytowanego Moravchika, jak i Richardsona, który uważa, że oparcie się na liberalnym paradygmacie przy opisie społeczeństw Azji Wschodniej jest trudne do wykonania: „Dyskusja dotycząca konsekwencji neoliberalizmu w tych społeczeństwach uwydatnia skomplikowane kwestie i jest z konieczności wybiórcza; z tego powodu analiza nie rozciąga się na inne rodzaje społeczeństwa takie jak te w Azji Wschodniej, czy w byłych krajach komunistycznych”⁹.

*Liberalizacja polityki wietnamskiej początkiem procesu
normalizacji dwustronnych stosunków*

Za punkt zwrotny procesu normalizacji stosunków ze Stanami Zjednoczonymi należy uznać reformy, jakie ogłosił w 1986 r. na VI Zjeździe Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW) jej nowy przywódca Nguyen Van Linh. Całkowicie zmieniły one politykę Wietnamu, zarówno w jej warstwie wewnętrznej, jak i międzynarodowej. Wietnam zaczął wprowadzać reformy *doi moi*, polegające na otwarciu się na świat zewnętrzny i wprowadzeniu liberalnej gospodarki rynkowej. Wietnam obiecał wyprowadzić swoje wojska z Kambodży oraz prowadzić szeroką i nastawioną na szukanie sojuszników wobec programu zmian, politykę zagraniczną. Zapowiedzi zmian przyjęte zostały z dużym zainteresowaniem. Oczekiwano, że Wietnam pójdzie na większe ustępstwa wobec żądań Ameryki, związanych głównie z poszukiwaniem zaginionych w czasie wojny żołnierzy. Do Wietnamu udał się specjalny wysłannik prezydenta Ronalda Reagana generał John Vessey. Administracja prezydenta Reagana zaoferowała pomoc i powołała fundację, której rolą było poszukiwanie zaginionych Amerykanów (prisoners of war POW, missing in action MIA). W sumie w Wietnamie poszukiwano 1750 zaginionych, a w całych Indochinach aż 2 tys. 387. Pozytywny wpływ na ocieplenie relacji

Pietrasiak miało Towarzystwo Wietnamsko-Amerykańskie, które skupiało grupę młodych aktywnych specjalistów takich jak: Vu Xuan Hong, ale również przedstawiciele starszej inteligencji w osobach: Nguyen Thi Binh'a, Pham Van Chuong'a czy Do Xuan Oanh'a. Towarzystwo działało w ramach Unii Organizacji Pokojowych, Solidarności i Przyjaźni i podobnie jak inne tego typu organizacje pozarządowe działało od końca lat 80. na rzecz rozwijania i unormowania wzajemnych stosunków¹⁰.

Na początku lat 90. nastąpiło ocieplenie relacji na linii Waszyngton – Hanoi. W lipcu 1990 r. w czasie sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ do Nowego Yorku przybył minister spraw zagranicznych Socjalistycznej Republiki Wietnamu (SRW) Nguyen Co Thach i spotkał się sekretarzem stanu Jamesem Bakerem. 29.09.1990 r. Wietnam zgodził się na otwarcie biura w Hanoi, które pomagałoby w poszukiwaniu MIA. General Vessey otworzył biuro w kwietniu 1991. Droga do rozpoczęcia procesu normalizacji została otwarta. Amerykanie zaproponowali proces, podzielony na cztery etapy, który miał być rozpoczęty wycofaniem wietnamskich wojsk z Kambodży i wizytą zainteresowanych współpracą amerykańskich biznesmenów, poprzez uchylenie embarga nałożonego na Wietnam jeszcze w latach 70., rozwiązanie problemu Kambodży i skuteczne poszukiwanie MIA i zakończenie nawiązaniem stosunków dyplomatycznych¹¹.

Obie strony do realizacji swojej polityki zaczęły coraz częściej korzystać z zasobów miękkiej siły. Kolejno do Wietnamu przyjechały delegacje biznesowe na czele z Warrenem Williamsem przewodniczącym amerykańskiej Izby Handlowej w grudniu 1991 r., potem w styczniu 1992 r. USA skierowały pomoc dla ofiar tajfunu. Trzy miesiące później Waszyngton uchylił embargo na produkty medyczne, środki do produkcji rolnej, zezwolił na działalność w Wietnamie amerykańskich organizacji pozarządowych. W grudniu 1992 r., tuż przed zakończeniem prezydentury, George H.W. Bush zapowiedział przygotowanie wizyty, w celu wypracowania szczegółowych zasad współpracy gospodarczej. W marcu 1992 r. Wietnamczycy zgodzili się na program eksploatacji ropy naftowej. Ponad 150 kompanii amerykańskich uczestniczyło w poszukiwaniach ropy. W roku 1994 w ramach Programu Fulbright Economics Teaching administrowanego przez Center for Business and Government na Harvard' John Kennedy School of Government uruchomiono instytut, który przygotowywał kadry administracyjne średniego szczebla i zarządzające dla przedsiębiorstw prywatnych a studenci uczyli się zarządzania w systemie wolnorynkowym¹².

W roku 1994 Stany Zjednoczone wykreśliły Wietnam z grona państw wrogich. 11 lipca 1995 r. prezydent Clinton ogłosił nawiąza-

nie stosunków dyplomatycznych z Wietnamem i jego decyzja została przyjęta z zadowoleniem. Zaangażowanie amerykańskie w Wietnamie było częścią strategii prezydenta Clintona wobec regionu Azji i Pacyfiku, polegającej na wzmocnieniu więzi politycznych i ekonomicznych z dynamicznymi gospodarkami Azji Południowo-Wschodniej, w tym z niedawnymi wrogami, włączając w to Wietnam¹³.

W 1997 r. Douglas Peterson, uczestnik wojny wietnamskiej, został pierwszym ambasadorem w Wietnamie. Spędził jako więzień w Wietnamie sześć lat, mimo to aktywnie działał na rzecz wznowienia stosunków z tym państwem. Rezydencja amerykańskiego ambasadora mieściła się niedaleko miejsca, zwanego potocznie Hanoi Hilton, gdzie był więziony w czasie wojny. W sierpniu 1999 r. konsul generalny Charles Ray zainaugurował budowę nowego budynku konsulatu w Mieście Ho Chi Minha. Poprzednia placówka dyplomatyczna została zburzona w czasie działań wojennych.

W Wietnamie wprowadzono uregulowania ułatwiające rozwój przedsiębiorczości – uchwalono prawo przedsiębiorstw (*Enterprise Law*) i przed 2000 r. zarejestrowano 12000 nowych przedsiębiorstw, kolejnych 600 zarejestrowano w okresie 1995–98. Wszystko to sprawiało, że zarówno zainteresowanie Wietnamem rosło, jak i warunki dla podpisania dwustronnego porozumienia z USA stały się sprzyjające.

Porozumienie handlowe (BTA) i jego konsekwencje

Blisko cztery lata toczyły się negocjacje dotyczące warunków porozumienia handlowego. W Wietnamie istniały obawy związane z postępującą liberalizacją. Bardziej konserwatywnie nastawieni politycy zwracali uwagę na doświadczenia wynikające z kryzysu azjatyckiego – zagrożenie bezrobociem, jeżeli zostaną sprywatyzowane przedsiębiorstwa państwowe. Obawiano się również, że globalizacja i liberalizacja handlu mogą zachwiać stabilnością polityczną i oczywiście pozbawić cały proces modernizacji kontroli partyjnej. Z kolei reformatorzy zwracali uwagę na przyspieszenie gospodarcze, inwestycje i napływ nowych technologii. Argumenty reformatorów zwyciężyły i Biuro Polityczne KPW wyraziło zgodę na integrację z gospodarką globalną i porozumienie z USA¹⁴.

Proces normalizacji stosunków z Wietnamem napotykał też na resentymenty ze strony amerykańskich weteranów. *New York Times* przypominał ofiary wojny: zginęło 58 tys. Amerykanów a los 2 tys. wciąż nie był znany, ale senator George McCain, który walczył i był jednocześnie wietnamskim więźniem przekonywał, że w Wietnamie dokonały się olbrzymie zmiany i przeszłość należy zostawić¹⁵. Również ekspert ds. globalizacji gospodarki Thomas Valley przekonywał, że aby

Pietrasiak Wietnam mógł wejść do gospodarki światowej porozumienie z USA jest niezbędne¹⁶.

Efektom prowadzonych działań było podpisanie 13.07.2000 r. nowoczesnego, opartego na liberalnych wartościach i bardzo ważnego w kontekście rozwoju wzajemnych stosunków porozumienia o stosunkach handlowych. Po procedurze ratyfikacyjnej w grudniu 2001 r. porozumienie weszło w życie. Wymienia ono cztery sfery aktywności: handel towarami, handel usługami, handel związany z inwestycjami i część odnosząca się do ochrony praw własności intelektualnej. Wietnamowi przyznano status najwyższego uprzywilejowania. W preambule porozumienia podkreślono, że jest ono naturalnym krokiem w kierunku zintegrowania gospodarki wietnamskiej z gospodarką regionalną i światową, w tym w ramach ASEAN, AFTA, APEC, podkreślono, że jest to krok w kierunku wejścia Wietnamu do WTO¹⁶.

W roku 2001 amerykańsko-wietnamski handel bezpośredni wyniósł 1.47 miliarda USD, w tym eksport wietnamski 1.06 mld a import 411 milionów USD¹⁸. Ponad 700 amerykańskich przedsiębiorstw (*joint ventures*), 60 kompanii ze 100 proc. zagranicznego kapitału, filii korporacji międzynarodowych itd. aktywnie współpracowały z wietnamskim rynkiem. Zgodnie z wnioskami zawartymi w wietnamsko-amerykańskiej umowie, rząd SRW przyjął rozporządzenie No.35/2002/QD/TTg na temat działań związanych z wprowadzeniem w życie porozumienia. Ministerstwa Handlu i Gospodarki, Pracy, MSZ robiło briefingi dotyczące procedur, prawa amerykańskiego, zwyczajów itp. przyjmowano liczne delegacje.

W listopadzie 2000 r. w Wietnamie gościł po raz pierwszy prezydent USA Bill Clinton, od czasu kiedy w 1969 r. złożył w Sajgonie krótką wizytę prezydent Richard Nixon. Towarzyszyli mu przedstawiciele ponad 30 największych firm amerykańskich. Prezydent Clinton wygłosił przemówienie w parlamencie oraz na Uniwersytecie w Hanoi. Rozmawiał z sekretarzem generalnym KPW Le Kha Phieu oraz krótko z arcybiskupem Pham Minh Man o sytuacji kościoła i religii w Wietnamie. W planie wizyty było również odwiedzenie miejsca zestrzelenianiedaleko Hanoi samolotu F-105 D Thunerchief pilotowanego przez pułkownika Lawrence G. Everta¹⁹. Problem zaginionych w akcji był poruszany w rozmowach w czasie wizyty, co świadczy, że był on wciąż obecny w świadomości Amerykanów.

Wizyta prezydenta Clintona ociepliła wzajemne relacje²⁰. Wietnam wyraził współczucie ofiarom ataków na WTC i potępił stosowanie metod terrorystycznych.

Polityczny impuls, jaki dała wizyta, ale i ratyfikacja dwustronnego porozumienia handlowego (Bilateral Trade Agreement BTA) spo-

wodowała, że taryfy celne spadły z 40 proc. do 5 proc. Dzięki temu już w 2002 r. handel Wietnamu ze Stanami Zjednoczonymi podwoił się i osiągnął wartość 2,4 mld USD i w roku 2003 ponownie niemal się podwoił²¹. Równolegle z procesem normalizacji stosunków dwustronnych z USA Wietnam realizował swój cel strategiczny – wejście do globalnej gospodarki rynkowej.

Reformy, przeprowadzone w Wietnamie zostały pozytywnie ocenione przez grupę roboczą Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization WTO). Wietnamskie starania o wejście do WTO wspomagały organizacje i grupy nieformalne. 13 czerwca 2006 r. w Waszyngtonie dwóch senatorów: Max Baucus i Gordon Smith utworzyło grupę złożoną z 8 senatorów lobbujących za pełnym członkostwem Wietnamu w WTO. Grupa stawiała sobie dodatkowy cel – zintensyfikowanie współpracy z USA. Współprzewodniczący grupy PNTR współpracowali z ekspertami, innymi organizacjami, sponsorowali analizy. Aktywnie działała na rzecz członkostwa Wietnamu w WTO Rada Biznesu USA-ASEAN oraz rada zajmująca się handlem amerykańsko-wietnamskim, koordynowano spotkania, informowano o różnorodnych inicjatywach²². Po latach negocjacji 11.01.2007 r. Wietnam został 150 członkiem Światowej Organizacji Handlu.

Dalszym rezultatem akcesji do WTO było uzyskanie korzystniejszych warunków dla amerykańskich firm do wejścia na wietnamski rynek. Również cła na 80 proc. amerykańskich produktów rolnych, w tym: bawełnę, wołowinę, drób, owoce, kilka rodzajów czekolady miały spaść do 15 proc. lub mniej. Wietnam zgodził się na inspekcje fitosanitarne i regulacje biotechnologiczne²³.

Jeśli chodzi o usługi, to Wietnam wyraził zgodę na wejście na swój rynek 114 firm w sektorach: energetycznym, telekomunikacji, przesyłek ekspresowych, służb inżynierskich, konstrukcyjnych, handel hurtowy i detaliczny, franczyzy i służb profesjonalnych. Wietnam zgodził się na działalność amerykańskich kompanii finansowych i od 1.04.2007 r. banki amerykańskie i innych państw mogły powstawać ze 100 proc. kapitałem własnym. Ponadto firmy *joint ventures*, które posiadają 49 proc. własności zagranicznej, nabyły prawo do przekształcenia w przedsiębiorstwa ze 100 proc. kapitałem obcym. Wietnam obiecał respektować prawa na własność intelektualną zgodnie z przepisami WTO²⁴.

Inne dziedziny współpracy wzajemnej

Współpraca gospodarcza, wspomagana przez amerykańskie koła biznesowe rozpoczęła wzajemne zbliżenie, ale za nią poszły inne dziedziny. Oba państwa rozwijają kontakty naukowe, w dziedzinie

Pietrasiak edukacji, ochrony zdrowia (ptasia grypa, HIV/AIDS), turystyki, usługach. W tych dziedzinach podpisano porozumienia międzyministerialne na przykład w grudniu 1997 porozumienie o współpracy między ministerstwami zdrowia, w marcu 1999 r. między ministerstwami sportu, w styczniu 2001 r. podpisano porozumienie dotyczące współpracy w dziedzinie meteorologii i hydrologii, w roku 2003 szkoleń pracowników rolnych. W 2003 r. Wietnam i Stany Zjednoczone podpisały porozumienie o zasadach funkcjonowania wietnamskiego funduszu edukacyjnego (Vietnam Education Fund), w ramach którego Wietnamczycy mogli wyjeżdżać i studiować w Stanach Zjednoczonych²⁵.

W październiku 2003 r. zgodzono się na uruchomienie bezpośredniego połączenia lotniczego między obu krajami. Porozumienie podpisali w Hanoi Tham Vu Hien wicedyrektor Wietnamskiej Cywilnej Administracji Lotnictwem (Vietnam Civil Aviation Administration) oraz Laura Faux-Gable wicedyrektor Biura Negocjacji Lotniczych w departamencie stanu. Dla Wietnamu ten rynek stanowi ok. 10 proc. biznesu lotniczego. Ponad 1 mln. Wietnamczyków mieszka w USA. Negocjacje trwały 3 lata²⁶. Współpracy gospodarczej towarzyszyły liczne inicjatywy z zakresu szeroko pojętej kultury, nauki, wymiany studenckiej &c.

Rozwojowi stosunków dwustronnych musi sprzyjać atmosfera polityczna i wsparcie władz. Wyraźnie widać, że ten element wzajemnych relacji systematycznie wzmacniany. Dla obu państw wspólnym interesem jest zbalansowanie rosnącej potęgi Chin w regionie, a Wietnam traktuje obecność amerykańską jako stabilizujący czynnik w regionie. Kolejne wizyty umacniały ten kierunek: w marcu 1997 r. rozmowy na temat współpracy wojskowej prowadził admirał Joseph Prueher, następnie w marcu 2000 r. sekretarz obrony William Cohen. Cohen wyraził nadzieję, że w przyszłości USA będą współpracowały z Wietnamem na takich samych zasadach jak z innymi państwami w regionie, a okręty amerykańskie będą mogły odwiedzać porty wietnamskie regularnie. W maju 2001 r. przygotowano raport na temat strategii USA wobec Azji: Stany Zjednoczone i Azja: w kierunku nowej strategii i układu sił („The United States and Asia: Toward a New Strategy and Force Posture”)²⁷, w którym znalazły się stwierdzenia, że współpraca wietnamsko-amerykańska jest potrzebna, aby przeciwdziałać wzrostowi hegemonii Chin w regionie²⁸.

Ministrowie obrony obu państw wymienili wizyty w roku 2003. W połowie listopada w Ho Chi Minh gościł amerykański okręt wojenny, a wizyty te stały się cykliczne²⁹. W styczniu 2004 r. do Wietnamu poleciał Nguyen Cao Ky, były premier Południowego Wietnamu. Z kolei minister obrony SRW Pham Van Tra złożył wi-

zytę w Pentagonie i spotkał się z sekretarzem obrony Donaldem H. Rumsfeldem. Admirał Thomas Fargo, głównodowodzący US Pacific Comand odwiedził Danang w lutym 2004 r.³⁰.

W styczniu 2006 r. realizując zaplanowaną wizytę do Singapuru, Donald Rumsfeld zatrzymał się w Wietnamie. Spotkał się z wietnamskim ministrem obrony Pham Van Tra i zaproponował pogłębienie współpracy militarnej, zasugerował nawet, mając zapewnić na uwadze Irak, że Wietnamczycy mogliby wziąć udział w misjach pokojowych. Tra odpowiedział, że Wietnam nie weźmie udziału w żadnej misji, która by nie uzyskała aprobaty ONZ³¹, co oznacza, że idea budowania świata wielobiegunowego, niechęć do ulegania wpływowi jednego mocarstwa są traktowane nadal w kategoriach racji stanu.

20. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych

Po dekadach wysiłków, w lipcu 2013 r. prezydenci Barack Obama i Truong Tan Sang ogłosili inicjatywę budowy „wszechstronnego partnerstwa amerykańsko-wietnamskiego”, które miało oznaczać dalszą transformację wzajemnych relacji. Partnerstwo jest dobrze widziane przez weteranów wojennych w tym sekretarza stanu Johna Kerry i senatora Johna McCaina. Kerry w grudniu 2013 r. podkreślił, że oba państwa pracują wytrwale, aby przezwyciężyć przeszłość i budować przyszłość³². W 2015 r. obie strony obchodziły uroczystość dwudziestolecia nawiązania stosunków dyplomatycznych. Podkreślano, że wszechstronne partnerstwo stanowi ramy poszerzenia współpracy zarówno gospodarczej, handlowej, w dziedzinie bezpieczeństwa, służby zdrowia, humanitarnej edukacji i ochrony środowiska. Jak wspominał nowy ambasador Wietnamu w USA Pham Quang Vinh, obecnie Wietnam jest 26 największym partnerem handlowym USA, obroty handlowe osiągnęły wartość 36 mld USD w 2014 r. Jest to cztery razy więcej niż w 2006 r. i 70 razy więcej niż w 1995, gdy stosunki dyplomatyczne były nawiązane. W 2014 r. amerykański eksport do Wietnamu wyniósł 5.5 mld USD, a amerykański import wyniósł blisko 30 mld USD. Edukacja i wymiana międzyludzka są filarami budowy przyjaznych stosunków. Obecnie w Wietnamie studiuje szesnaście i pół tysiąca studentów i ta liczba stawia Wietnam na pierwszym miejscu w gronie państw Azji Południowo-Wschodniej i ósmym miejscu na świecie. Dwie dekady temu w mieście Ho Chi Minh rozpoczęto program nauczania ekonomicznego Fulbrighta, dzięki senatorowi Johnowi Kerry, a obecnie powstaje Uniwersytet Fulbrighta.

Nadal dla Wietnamu wsparcie USA jest ważne w kontekście równoważenia wpływów chińskich w regionie, a w ostatnim okresie, przede

Pietrasiak wszystkim podjętej dyplomatycznej ofensywy związanej z uregulowaniem sprawy spornych wysp Spratly i Paracele. Nową formą odpowiedzi na rosnące wpływy chińskie w regionie Azji i Pacyfiku jest Partnerstwo Transpacyficzne (TPP) – regionalna strefa wolnego handlu, do dyskusji, nad którym USA zaprosiły, obok 10 innych państw, Wietnam.

Mimo dużego postępu, który jest widoczny we wszystkich dziedzinach współpracy wzajemnej, w dalszym ciągu na rozstrzygnięcia czekają kwestie związane z odszkodowaniami i rekompensatami za szkody, jakie powstały w wyniku wojny indochińskiej. Powoli również te kwestie są poddawane dyskusji, np. oba kraje podjęły rozmowy o legalności wojny. Wietnam pomaga w poszukiwaniu MIA a USA w oczyszczaniu skutków stosowania Agent Orange – toksycznych herbicydów, które Amerykanie używali w Wietnamie³³. Oba państwa mają otwartych 11 mechanizmów dialogu, w tym na temat polityki bezpieczeństwa i obronności. Ważnym wydarzeniem było wynegocjowanie i wejście w życie porozumienie dotyczące pokojowego wykorzystania aktywności jądrowej znane jako Porozumienie 123³⁴. Porozumienie to określa warunki dla handlu technologią nuklearną, badań naukowych i współpracy pomiędzy dwoma krajami.

Podsumowując, intensyfikacja wizyt na wysokim i najwyższym szczeblu sprzyjała procesowi budowania wzajemnego zaufania. Rosną obroty handlowe, rośnie wymiana międzyludzka. Tym, co dodatkowo zbliżało oba kraje była chęć zbalansowania wpływów Chin w regionie. Jednak wzrost zainteresowania politycznymi aliansami z USA nie jest bezkrytyczny i nie oznacza pełnej aprobaty Wietnamu dla sposobu realizacji polityki amerykańskiej ani jej celów. Wietnam, podobnie jak Chiny czy Rosja jest zwolennikiem wielobiegunowości w relacjach międzynarodowych i krytykuje „imperialistyczne” metody stosowane przez Amerykę.

Liberalne ramy analizy – podsumowanie

Liberalna perspektywa analizy współczesnych stosunków amerykańsko-wietnamskich w sposób prawidłowy wskazuje na ewolucję procesu normalizacji oraz wartości, na jakich te stosunki są budowane. Warto w podsumowaniu zwrócić uwagę na następujące momenty, które tę tezę potwierdzają.

1. Początkiem procesu normalizacji wzajemnych stosunków była polityka modernizacji *doi moi*, która zakładała liberalizację polityki gospodarczej.
2. Reformy *doi moi* oznaczały również przewartościowanie polityki zagranicznej wobec partnerów regionalnych i mocarstw. Wietnam

jest ceniony za wyważoną i pragmatyczną politykę zagraniczną, konsekwentnie realizuje politykę dywersyfikacji partnerów, unika uzależniania od jednego mocarstwa i aktywnie uczestniczy w inicjatywach regionalnych, w tym w nowych jak np. TPP. Te elementy są ważnym elementem wietnamskiej *soft power*.

3. Oprócz sprzyjającej atmosfery międzynarodowej poprzedzającej proces normalizacji, w tym wynikającej z zakończenia zimnowojennej konfrontacji, obie strony musiały poczynić wysiłki dyplomatyczne związane z odejściem od polityki wrogości i wojennych uprzedzeń. Warto zwrócić uwagę, że wśród zwolenników nowego otwarcia byli amerykańscy biznesmeni, którzy lobbowali za zakończeniem embarga, które sztucznie hamowało rozwój współpracy. Wietnamczycy nie podnosili już problemu odszkodowań (prezydent Nixon obiecał odszkodowanie w wysokości 3,25 mld USD na okres 5 lat³⁵. Ta wielkość pojawiła się w tajnym liście Nixona, który został wysłany 1.02.1973 r. do północnowietnamskiego premiera Pham van Donga³⁶. W liście oprócz tej sumy wymieniona była kwota 1–1,5 mld USD na żywność i inne formy pomocy doraźnej³⁷). Nowe szczegółowe zasady współpracy gospodarczej, zgodne z wymogami WTO przyjęto w porozumieniu BTA, a porozumienie otworzyło drzwi do szybkiego wzrostu obrotów handlowych.
4. Ramy współpracy po dwudziestu latach od nawiązania stosunków dyplomatycznych rozszerzają się na nowe dziedziny nie tylko związane z gospodarką, wymianą międzyludzką, współpracą humanitarną, ale również na obszary bezpieczeństwa i obronności, co dowodzi rosnącego zaufania między państwami.

Teorie liberalne nie mogą wypaczać rzeczywistości, ale opisywać ją zgodnie z prawdą. Omawiając stosunki amerykańsko-wietnamskie nie można zatem pominąć tych aspektów wzajemnych relacji, które negatywnie na nie oddziałują i świadczą o trudnościach związanych z rozwiązaniem ich na drodze dyplomatycznej. Do nich zaliczyć należy: problem łamania prawa człowieka, w tym politykę wobec mniejszości narodowych oraz wyznaniową, brak pluralizmu politycznego i rządy jednej partii, nieprzestrzeganie praw pracowniczych i nękę postępy w procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Prawami człowieka w Wietnamie interesują się liczne organizacje pozarządowe, ale również amerykańscy politycy. W lipcu 2003 r. w Senacie został przyjęty Vietnam Human Rights Act, kongres publikuje kolejne raporty dotyczące przestrzegania praw człowieka. Obecnie działa aż 17 komisji monitorujących ten problem³⁸. Strona wietnamska wielokrotnie stwierdzała, że nie unika rozmów na ten

Pietrasiak temat i dialog na temat praw człowieka trwa. W maju 2015 r. odbyło się kolejne spotkanie dwustronne na ten temat w Hanoi.

Kolejnym problemem łączącym się z poprzednim są nielegalni emigranci. W styczniu 2008 r. osiągnięto porozumienie dotyczące warunków deportacji nielegalnych emigrantów wietnamskich w USA. Negocjacje trwały 10 lat. Większość z nich dopuściła się jakichś przestępstw. Stany Zjednoczone zgodziły się zapłacić za deportację. Według amerykańskich danych statystycznych ok. 1 mln Wietnamczyków mieszka w USA i jest to piąta co do wielkości grupa emigrantów w USA. Ok. 69 proc. otrzymało obywatelstwo³⁹.

Z kolei Wietnam domaga się rekompensaty dla ofiar Agent Orange. W Art. 21 porozumień paryskich ze stycznia 1973 r. zapisano zobowiązanie Ameryki do leczenia skutków wojny oraz rekonstrukcji Wietnamu. Stany Zjednoczone wycofały się z realizacji tego zobowiązania po późniejszych wydarzeniach na Półwyspie Indochińskim (zwłaszcza chodzi o okupację Kambodży). Oficjalnie rząd amerykański uznaje wagę problemu, ale brakuje wzięcia na siebie pełnej odpowiedzialności za skutki używania Agent Orange, w tym pełnej rekompensaty finansowej ofiarom⁴⁰.

Wietnam nieraz krytykuje politykę amerykańską, którą ocenia jako imperialistyczną np. w gazecie „Quan Doi Nhan Dan znalazły się stwierdzenia, że „imperialistyczna Ameryka” jest odpowiedzialna za wojny lokalne. W sprawie obecności w Kosowie Wietnam popiera stanowisko Chin i Rosji⁴¹.

Wreszcie wśród sytuacji konfliktowych wymienić można walkę o rynki zbytu, przede wszystkim dotyczące handlu rybami i owocami morza. Pretensje dotyczyły również wietnamskich tekstyliów. Oskarżano Wietnamczyków o handel na korzystnych warunkach tekstyliów i odzieży wyprodukowanej w Chinach. Z kolei ci zwracają uwagę na fakt, że handel ze Stanami Zjednoczonymi nadal nie jest zbilansowany. Le Dang Doanh, doradca rządu ds. gospodarczych stwierdził: „Wietnam jest bardzo zainteresowany, aby zwiększyć import ze Stanów Zjednoczonych” i zauważył, że warunki handlu faworyzują USA. „Jak dużo podkoszulek musimy sprzedać, aby kupić jednego Boeinga?” – pyta Le Dang Doanh⁴².

Obok Filipin, Tajlandii i Singapuru Wietnam wyrasta na ważnego partnera Ameryki. Obie strony mają interes, aby rozwijać wzajemne stosunki. To, czego najbardziej potrzebuje Wietnam to wysoka technologia, w tym nuklearna. Wietnam chce ją wykorzystywać w celach energetycznych, ale ten kraj, podobnie jak Chiny, jest objęty restrykcjami, jeśli chodzi o technologię, która może mieć wpływ na sferę militarną. Mimo istniejących różnic poglądów w wielu kwestiach, w tym dotyczących istoty polityki amerykańskiej (oskarżenia o „im-

perializm”) strony wykazują sporo cierpliwości, aby wypracować pola dialogu. Tym, co łączy jest zbalansowanie wpływów głównych graczy w regionie (kontekst hegemonii chińskiej). Wietnam ma tu własne złe doświadczenia i to, jak było powiedziane, nie tylko ze swoim północnym sąsiadem.

Biorąc pod uwagę przytoczone procesy polityczne, stwierdzam, że w przypadku analizy ewolucji współczesnych stosunków amerykańsko-wietnamskich neoliberalizm jest właściwą perspektywą badawczą. Do każdego najtrudniejszego nawet problemu strony podchodzą z wolą rozwiązania go i zrozumienia wzajemnych intencji. To buduje zaufanie i sprawia, że stary idealistyczny pryzmat opisywania dwustronnych relacji jest jak najbardziej właściwy. Wartością jest wzrost gospodarczy, sukces i aktywność na arenie międzynarodowej, budowanie inicjatyw, w kierunku większej współpracy, integracji z regionem i światem, aby uzyskać większą stabilizację środowiska międzynarodowego dla zapewnienia stabilnego wzrostu. Oczywiście widoczne są też kalkulacje w kontekście realpolitik – Wietnam nie traci z pola widzenia własnych interesów, a współpraca z Ameryką jest często interpretowana nie w kontekście pozytywnym a negatywnym – przeciw budowaniu potęgi Chin, o czym w podsumowaniu też warto przypomnieć.

PRZYPISY

1. J.L. Richardson, „Critical liberalism in international relations”, *Working Paper* 2002/7 <http://ips.cap.anu.edu.au/sites/default/files/02-7.pdf>
2. Ibidem.
3. F. Hayek, *Individualism and Economic Order*, The University of Chicago Press, 1949.
4. S. Kalim, „Developing Countries Experience with Neoliberalism and Globalisation”, *Research in Applied Economics* vol 4, Issue 4.
5. R. Keohane, J Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little Brown 1977.
6. J. Nye, «Soft Power». *Jak osiągnąć sukces w polityce światowej – perswazyjne środki oddziaływania politycznego (kultura, propaganda, dyplomacja)*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
7. N. Rengger, „Pluralism in International Relations Theory: Three Question” *International Studies Perspectives*, Volume 16, Issue 1, s. 32–39, February 2015.
8. G. J. Ikenberry, A. Moravcsik, *Liberal Theory and the Politics of Security in Northeast Asia*, Paper Prepared for the Ford Foundation Project on Non-Traditional Security, Seoul, South Korea, 10.01 2004.
9. J. L. Richardson, *Contending Liberalisms in World Politics: Ideology and Power*, Boulder, London 2001, s. 93.
10. M. Sidel, „Vietnam’s America Watchers in a New Era”, *SAI Review* 16.02, 1996 s. 57.
11. Ibidem.

- Pietrasiak
12. S. Mydans, The Business World; Capitalism, One Student at a Time, in Vietnam, *The New York Times* 26.II. 2000.
 13. M. Sidel, op. cit, s. 44.
 14. „Nhan Dan” 23.IO. 1999.
 15. J. Kahn, „U.S. and Vietnam are Said to Agree on Normal Trade”, *The New York Times* 13. 07. 2000.
 16. Ibidem.
 17. *Agreement between the Socialist Republic of Vietnam and the United States of America on Trade Relations*, Nha Xuat Ban Chinh Tri Quoc Gia, Hanoi 2002 (tekst porozumienia w językach angielskim i wietnamskim).
 18. Luong Van Tu, „Promoting the Implementation of Vietnam-US Trade Agreement”, *Vietnam Economic Review* nr 2(102) 2003, s. 9–10.
 19. W tej sprawie wypowiedział się syn zaginionego David Ewert i twierdził, że rodzina będzie czekać na informacje co się stało z ojcem licząc na testy DNA: D. E. Sanger, „Clinton in Vietnam: The American Missing; Clinton Journey to Where Pilot Died in 1967”, *The New York Times* 19.II. 2000.
 20. Prezydent Clinton wszędzie był witany bardzo serdecznie. Mieszkańcy Ho Chi Minh do dziś pamiętają wizytę Clintona. W mieście niedaleko Central Market znajduje się kawiarnia, której ściany zdobią zdjęcia z wizyty prezydenta Clintona. Ta kawiarnia zwana jest popularnie Clinton Cafe.
 21. R. B. St John, *Revolution, Reform and Regionalism in Southeast Asia. Cambodia, Laos and Vietnam*, Routledge Contemporary Southeast Asia Series, New York 2007, s. 155.
 22. *Invitation to join the US-Vietnam WTO Coalition*, <http://www.usvtc.org/coalition.asp> [dostęp: 15.01 2014 r.].
 23. Vietnam-US Relations, http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/vietnam-us_relations.htm [dostęp: 15.01. 2014 r.].
 24. Ibidem.
 25. *Vietnam–US relation outlook*, <http://www.mofa.gov.vn/en/cn> [dostęp: 10.05 2013 r.].
 26. *U.S. and Vietnam Agree on Director Air Travel*, „The New York Times” 10. 10. 2003.
 27. Autorami Raportu byli: Z. Khalizad, D. Orletsky, J. Pollack, K. Pollepter, A. Rabasa, D. Shalpak, A. Shulsky, A. Tellis, Rand Corporation, Santa Monica 2001.
 28. Ibidem.
 29. *New York Times* 11.II. 2004 i 10.10 2003 r.; J. Perlez, „After Decades, Saigon Figure Visits Vietnam with U.S. Nod”, *The New York Times* 26.II. 2004.
 30. R.B. St John op. cit, s. 155.
 31. M.R. Gordon, „Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation”, *The New York Times* 6.06 2006.
 32. <http://thediplomat.com/2015/03/us-and-vietnam-from-foes-to-friends/> [dostęp 12. 09. 2015 r.].
 33. J. Perlez, „U.S. Competes with China for Vietnam’ Allegiance”, *The New York Times*, 19.06.2006.
 34. <http://vietnam.usembassy.gov/usvnrelations.html> [dostęp: 12.09 2015 r.].
 35. <http://www.nationalalliance.org/vietnam/ovrvwo7.htm>
 36. *The New York Times*, May 20 1977.
 37. *Nixon Letter Reveals Aid Promised to Hanoi*, <http://jfk.hood.edu/Collection/White%20Materials/Watergate/Watergate%20Items%2022753%20to%2023027/Watergate%2022946.pdf> [dostęp 15.09 2015 r.].

38. D.R. SarDesai, *Vietnam Past and Present*, Westview Press, 2009, s. 211.
39. J. Preston, „Vietnam Agrees to the Return of Deportees from the U.S.”, *The New York Times*, 23.01.2008.
40. Na podstawie: M. G. Palmer, „The Case of Agent Orange”, *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 29.1 2007. s. 172–195.
41. I. Storey, C. A. Thayer, „Cam Ranh Bay: Past Imperfect, Future Conditional”, *Contemporary Southeast Asia*, vol 23 2001.
42. K. Bradsher, „Terms Approved for Vietnam’s Admission to WTO”, *The New York Times*, 27.10.2006.

*Współczesne
stosunki...*